

cenejšim industrijskim v praznični noši ljudi.

Ne glede na to, da je cenejše industrijsko blago že v času med obema vojnama izpodrinilo uporabo domačega platna v vsakdanji noši, se njegova cena očitno vedno zviša v ekonomsko in socialno negotovih časih. Tako je bilo v času takoj po drugi svetovni vojni, ko je primanjkovalo blaga in živil, in tako se njegova cena dviga tudi danes, kar narekuje predvsem modna industrija z oživljanjem etno-podobne in zahodna eko-histerija, ki priporoča nošnje naravnih zračnih materialov. Pri tem pa moramo upoštevati, da se, po besedah tkalke, samo izdelovanje domačega platna, se pravi surovine, ne izplača, ker ročno delo pri nas še nima prave veljave, samo tkanje pa je telesno naporno, saj od tkalca zahteva nekajurno delo v prisiljeni držji. Največje povpraševanje pa je prav po gotovih modnih oblačilih iz lanenega platna.

Med pogovori z domačini se je izkazalo, da so učenci svoj odnos do dediščine polpreteklega obdobja zgradili po vzoru svojih staršev, ki so odslužene predmete razstavili po podstrešjih, če jih že niso prodali starinarjem iz Avstrije. Odsluženim starinam, ki so brez prave vrednosti jemale prostor, pač ni bilo težko postaviti cene.

S to projektno nalogo imajo učenci OŠ Črensoveci priložnost prikazati staršem drugačno vrednotenje kulturne dediščine, kot je značilna za čas družbeno-gospodarske okoliščine, v katerih so živeli njihovi starši.

Ohranjenemu spominu in znanju navkljub pa se zdaj pred etnologa postavlja problem ustrezne predstavitve izročila tkalcev in predelovanja lanu v novi postavitvi zbirke Pokrajinskega muzeja v Murski Soboti, ki naj bi preseгла statično "nepovednost" razstavljenih muzealij in končno opozorila na oblikovno in vsebinsko mnogoterost tekstilij, ki jih hrani etnološka zbirka.

Polona Sketelj

DVOJEZIČNO ŠOLSTVO NA JUŽNEM KOROŠKEM V AVSTRIJI

*Že nekaj let raziskujem različna vprašanja življenja slovensko govorečih Avstrijcev na južnem Koroškem v Avstriji. Del raziskovalnega dela na tem območju sem namenila tudi kulturnemu udejstvovanju slovensko govorečih Avstrijcev, založništvu,¹⁾ sistemu izobraževanja, sodobnim govornim situacijam in drugim aktualnim vsebinam kulturnega, družbenega, gospodarskega in političnega dogajanja na dvojezičnem ozemlju. Oktobra 1993 sem pričela zbirati podatke za etnološko diplomsko nalogo o vasi Globasnica v Podjuni. Rezultat mojega dela je diplomatska naloga z naslovom *Na stiku dveh kultur in s podnaslovom Med delovnim in prostim časom v Globasnici.*²⁾ V njej sem prejšnja spoznanja o življenju na stiku dveh kultur združila z novimi, in sicer z namenom, da bi na konkretnem primeru ene od koroških vasi prikazala življenje na dvojezičnem ozemlju južne Koroške. V nadaljevanju na primeru Globasnice navajam nekaj splošnih podatkov o dvojezičnem šolstvu na južnem Koroškem.*

V globaški ljudski šoli se je redni pouk pričel že leta 1790. Prvi učenci so prihajali iz Globasnice in sosednjih Male vesi, Čepič, Štebna, Podjune, Slovenije, Podgore in Večne vasi³⁾. Do leta 1869 je imela nadzor nad šolo Cerkev, od tega leta naprej pa prosvetne oblasti. Te so počasi ukinile zametke slovenskega šolstva in začele uveljavljati

utrakvistično šolo. Slovensko govoreči otroci so se v tej šoli morali naučiti nemščine, saj naj bi slovenščino poučevali le v prvih razredih, dejansko pa so jo izrabljali za ponemčevanje. Sprva je bila globaška ljudska šola tri-razredna, leta 1901 je pridobila še en razred. Naslednja štiri leta so učenci nadaljevali šolanje v Pliberku, Celovcu ali Velikovcu. Po prvi svetovni vojni in plebiscitu so se razmere v šolstvu zaostrele na vsem ozemlju južne Koroške. Slovensko šolsko društvo je skušalo obnoviti slovensko šolstvo, vendar ni uspelo. Leta 1938 na Koroškem že ni bilo več utrakvističnih šol. Samo v tem letu so slovensko govoreči Avstrijci izgubili 67 dvojezičnih šol, izginil je slovenski abecednik, prepovedana je bila latinica, veliko slovenskih učiteljev pa je bilo premeščenih v druge kraje. Učenci se spominjajo, da so učitelji le preklinjali v slovenščini, redki pa so jo uporabljali tudi pri razlagi težje razumljive snovi. Med vojno so poučevali izključno le v nemškem jeziku. Leta 1942 se je morala globaška šola preseliti iz svojih prostorov, nemestili so jo v župnišču in zasebnih hišah. Šele ko so leta 1949 vojaki odšli iz Globasnice, se je šola ponovno preselila v svoje prostore. Tudi v drugih krajih južne Koroške med vojno niso bile razmere v šolstvu dosti boljše.

Leta 1945 je bil storjen velik korak naprej za slovensko šolstvo na južnem Koroškem. Tretjega oktobra 1945 je začasna koroška deželna vlada izdala odredbo, ki je določala obvezne dvojezične ljudske šole na vsem ozemlju južne Koroške. Dvojezična šola se je razlikovala od prejšnje utrakvistične šole, saj so se v njej učenci učili obeh deželnih jezikov. Od tedaj je bila tudi globaška ljudska šola obvezna dvojezična ljudska šola. Leta 1951 je prišla pod vodstvo svetovalcev za dvojezično šolstvo na južnem Koroškem. Po podpisu avstrijske državne pogodbe leta 1955 so se razmere na področju šolstva zopet zaostrele. Leta 1958 je tedanji deželni glavar z odlokom ukinil splošno obvezno dvojezično šolstvo. Oktobra istega leta so obnovili utrakvistično šolo za otroke, ki so jih sicer starši odjavili od dvojezičnega pouka, vendar niso dovolj dobro razumeli nemško, da bi lahko v tem jeziku spremljali pouk. Dvojezični pouk se je tedaj dejansko omejil na fakultativno raven. Odloku je sledil pritisk organizacij, združenih v Kärntner Heimatdienst, ki so skušale doseči organizirano odjavljanje šoloobveznih otrok od dvojezičnega pouka. Podatkov, koliko otrok so starši tedaj odjavili od slovenskega pouka, za Globasnico nimamo, vendar lahko iz ustnih virov sklepamo, da je bila prijava otrok k dvojezičnemu pouku zlasti za socialno odvisne starše velika ovira. "Ko je oče delav pri grofu in takrat

1) Slovenski knjižni trg v Avstriji obravnavam v diplomski nalogi z naslovom *Pomen slovenske literature in slovenskega založništva za kulturno in jezikovno podobo južne Koroške in podnaslovom Raziskava slovenskega knjižnega trga na južnem Koroškem v Avstriji, ki sem jo zagovarjala novembra lanske leto na Oddelku za bibliotekarstvo na Filozofski fakulteti v Ljubljani.*

2) Naloga je bila zagovarjana 23. 2. 1995.

3) Vse našete vasi poleg Strpne vasi sodijo v občino Globasnica.

ko sem jaz v šolo šov, me je prijavi k dvojezičnemu pouku. Grof mu je takrat šov in mu rekev, če hočeš, da boš pri nas še naprej delav, potem ga odjavi. On je takrat rekev, bom pč delo zgubiv, in je res delo zgubiv. Jaz sem mu danes hvaležen. Oče je šov takrat v ano fabriko delat in nas je vse otroke prijavi k dvojezičnemu pouku."

Danes lahko učenci v globaški ljudski šoli obiskujejo dvojezični pouk ali pouk v nemškem jeziku. Dvojezični pouk poteka v prvih treh razredih, nato pa se nadaljuje v nemškem jeziku. Globaško ljudsko šolo obiskujejo učenci iz vse občine, od leta 1978 naprej hodijo v Globasnico v šolo tudi otroci iz Strpne vasi, ki so prej hodili v Šmihel. Leta 1977 so v vasi dogradili novo šolsko poslopje.

Na vsem ozemlju južne Koroške je štiriinosemdeset dvojezičnih ljudskih šol. Po končani tiritletni ljudski šoli lahko učenci nadaljujejo šolanje na štiriindvajsetih glavnih šolah, kjer pouk slovenščine obiskujejo kot glavni predmet (štiri ure na teden), kot izbirni predmet (namesto angleščine) ali pa fakultativno. Slovensko govoreči učenci se lahko izobražujejo na Dvojezični zvezni trgovski akademiji v Celovcu, Višji šoli za gospodarske poklice Zavoda šolskih sester v Šentpetru, Strokovni kmetijsko-gospodinjški šoli v Št. Rupertu pri Velikovcu in od leta 1957 na Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu. Izobraževanje dvojezičnih učiteljev poteka na Pedagoški akademiji v Celovcu.

Med šolanjem se učenci seznanijo tudi z nekaterimi vsebinami, ki sodijo v etnologijo. Zlasti pri pouku zgodovine, zemljepisa in delno tudi slovenščine oziroma nemščine spoznavajo zgodovino in šege svojega kraja. V ljudskih šolah organizirajo skupaj z učitelji miklavževanje,

božičnice, pustovanje in nekatere druge prireditve ob praznikih. V Globasnici vsako leto učenci dvojezične ljudske šole skupaj z otroki, ki obiskujejo dvojezični vrtec, na dan svetega Mihaela (29. novembra) nosijo po vasi luči, ki jih izdelajo sami v vrtcu in ljudski šoli. Naredijo jih iz barvastega papirja, ki ga oblikujejo v podobe živali ali preproste stožčaste lanterne. V notranjost tako izdelane podobe dajo sveče, lanterno obesijo na tanko vrvico ali elastiko in jo nosijo v procesiji po vasi. V procesiji hodijo le otroci, starši in vzgojitelji dvojezičnega otroškega vrtca. Med obhodom pojejo pesmi v slovenskem in nemškem jeziku. Luči, ki jih nosijo, verjetno simbolizirajo luč, ki jo je sveti Mihael spet prižgal čevljarjem, tkalcem, krojačem, šiviljam, ki so ta dan hodili na štero. Čeprav otroci največkrat ne poznajo pomena tega praznika ga ohranjajo ob spodbudah učiteljev. Po štiritletni ljudski šoli spoznavajo življenje na dvojezičnem ozemlju južnem Koroškem tudi s krajšimi raziskovalnimi nalogami. Dijaki Zvezne gimnazije za Slovence tako vsako leto obišejo eno od vasi na dvojezičnem ozemlju južne Koroške. Zbornik, ki ga izdajo, je prikaz sodobnega življenja v preučevani vasi.⁴⁾ Kljub vsem prizadevanjem pa je etnologija v dvojezičnih šolah na južnem Koroškem še vedno premalo prisotna. Etnološke vsebine v učnem programu bi morale prispevati k boljšemu poznavanju obeh kultur na dvojezičnem ozemlju južne Koroške in življenja Slovencev na celotnem slovenskem kulturnem prostoru.

⁴⁾ Slovenska gimnazija se vsako leto pobrati z eno od vasi na južnem Koroškem, s katero med letom intenzivneje sodeluje. Del tega sodelovanja je tudi omenjena raziskovalna naloga.

Rajko Muršič:

TEZE ZA ETNOLOGIJO V ŠOLAH¹⁾

1. Vsako obdobje prevrednotenja vrednot prinaša prevrednotenje temeljnih izobraževalnih vsebin, saj je šolski sistem socializacijska institucija, ki iz otrok dela ljudi, iz ljudi pa državljane. Šola kot ideološki aparat države ne visi v zraku. Ob formiranju nove države - jasno - potrebujemo tudi nove vzgojno-izobraževalne poudarke. In ker smo dobili nacionalno državo, potrebujemo šolo z nacionalno pomembnimi in relevantnimi vsebinami.

2. Jasno je, da je v strateškem interesu etnološke stroke, da bi se prebila v šolske programe. Gre za delovna mesta, afirmacijo etnološke stroke in nenazadnje tudi zaželen kvalitativni vzpon same etnološke dejavnosti na Slovenskem.

3. Ker vem, da bodo na "nacionalni" pomen poznavanja kompleksne kulturne dediščine tega okolja opozarjali ostali kolegi, ne bom posebej načenoval tega problema. Kljub vsemu pa je smotno razmišljati predvsem o načinu realizacije te "vélike" ideje.

a. Etnologija kot posebni predmet v okviru osnovne šole je popolna iluzija. Ne samo zato, ker odgovorni za pripravo šolskih predmetnikov te zamisli ne bodo potrdili, ampak predvsem zato, ker so otroci v sedanji šoli strahotno preo-

bremenjeni. Širitev ur ne pride v poštev, zato vidim na nivoju osnovne šole le dve morebitni rešitvi:

a.1. Podtakniti etnološke vsebine obstoječemu korpusu predmetov. Žal ne vem, kako je s tem v tem trenutku v osnovnih šolah, toda ob debatah o vključevanju verouka ali vsaj religioznih znanj ter širitvi ur zgodovine in še česa je stvar verjetno jasna: etnologi bi lahko bili edini, ki bi zmogli ponuditi sintetičen pogled na t.i. duhovno kulturo. Toda cilj na več, a o tem kasneje.

a.2. Še bolj spodbujati doslej dokaj uspešne metode izven- oziroma obšolskega krožkastega dela z otroci. Morebiti dodati še vodena predavanja, ki bi jih pripravljali posamezniki ali inštitucije. Izkušnje Mire Omerzel-Terlep so lahko kažipot.

b. Etnologijo je mogoče umestiti tudi v nekatere srednješolske programe.

b.1. Kakršenkoli predmetnik na srednjih gostinskih, trgovskih šolah, morebitnih šolah za turizem, tudi na agronomskih srednjih šolah, in prav tako na morebitnih višjih šolah ali akademijah, posvečenih t.i. terciarnemu sektorju (turizmu, gostinstvu, trgovini...), je brez etnologije preprosto nekonsistenten.

b.2. V gimnazijskem korpusu posebnega predmeta etnologije zopet ne kaže forsirati, zato pa toliko bolj potrebujemo nekatera znanja, ki jih lahko ponudi le etnologija: pri zgodovini naroda in svetovni zgodovini ter pri geografiji in filozofiji. Toda te vsebine - razen pri nacionalni zgodovini - ne morejo biti zgolj etnološke, ampak se razširijo v antropološke.

In tu smo pri zaključni točki:

¹⁾ Teze so bile predstavljene na posvetu Slovenskega etnološkega društva v Topolšici 3. decembra 1992.